

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнні дії на території нашої держави негативно впливають на функціонування та розвиток усіх суб'єктів підприємницької діяльності. На сьогодні для України актуальними є розробка ефективних механізмів регулювання бізнесу з метою створення сприятливих умов для його організації та ведення. З урахуванням зазначеного в статті досліджено, що основними інструментами стимулювання бізнесу в умовах воєнного стану є фінансові та податкові, а також підтримка тимчасового переміщення підприємств з постраждалих під час війни регіонів. Проаналізовано основні елементи фінансової підтримки, а саме: реалізацію програми «Доступні кредити 5–7–9%», надання грантової підтримки. Проведено аналіз грантів для бізнесу «єРобота» в розрізі сфер надання, а також деякі зміни в податковому законодавстві.

Ключові слова: малий та середній бізнес; суб'єкти підприємницької діяльності; державне регулювання бізнесу; податкова підтримка; фінансова підтримка; релокація бізнесу.

Вступ. Повномасштабна війна на території України негативно впливає на функціонування та розвиток суб'єктів підприємницької діяльності і завдає величезної шкоди економіці нашої держави. За даними опитування Європейської бізнес-асоціації у 2022 році більшість компаній відчули падіння їхніх доходів, а саме у 29% відбулося падіння до 20%, у 54% – падіння на 21% і більше. Тільки 6% опитаних повідомили про відсутність змін, і ще у 11% опитаних відбулося зростання доходів у перший рік повномасштабної війни.

У 2023 році 8% компаній скорочують розмір оплати праці, 2% змушені відправляти співробітників в неоплачувану відпустку і ще 5% вдаються до звільнень [1].

За даними оцінювання впливу війни на малий і середній бізнес, яке проводилося ЄБРР, США та Швецією, було виявлено негативні тренди у бізнес-середовищі, а саме:

- зниження активності бізнесу (зменшення кількості діючих підприємств);

- погіршення платіжної дисципліни (збільшення кількості боржників, перехід постачальників на передоплату);

- скорочення доходів (маржинальності підприємств);
- зниження кількості замовлень (нестале завантаження, зокрема через міграцію населення, зниження платоспроможності громадян);
- скорочення витрат (зменшення інвестицій, переведення на часткову зайнятість);
- відтік професійних кадрів (через мобілізацію та міграцію);
- руйнування енергетичної інфраструктури (порушення сталості роботи);
- релоковані та підприємства на прифронтових територіях втратили певне обладнання та працівників.

Водночас робота бізнесу в умовах воєнного стану є важливим джерелом наповнення бюджетів різних рівнів та створення нових робочих місць. Тому держава має здійснювати активну підтримку з метою створення сприятливих умов організації та ведення бізнесу.

Аналіз останніх досліджень. Про необхідність державного регулювання бізнесу написано багато наукових праць і практичних посібників. Варто звернути увагу на достатньо глибокі дослідження Трегубова В., Клочковської В., Клочковського О. [4] та інших вітчизняних і закордонних вчених. Окремі аспекти щодо актуальності регулювання фінансово-інвестиційної підтримки малого та середнього бізнесу досліджено в роботах Коваленко В. [5], а щодо стимулювання розвитку бізнесу в умовах війни – у працях Мельник Т. [6] та ін.

Однак в умовах дії воєнного стану розвиток економіки визначає необхідність особливого державного регулювання бізнесу як специфічної сфери, яка є визначальною для економічного зростання країни та водночас обтяжена неефективними реформами й законодавчими обмеженнями. Війна Росії в Україні спричинила потребу оперативного прийняття певної кількості нормативно-правових документів з метою підтримки та стимулювання розвитку бізнесу під час дії воєнного стану, які вимагають дослідження та аналізу.

Постановка завдання. В умовах воєнного стану державне регулювання та підтримка бізнесу здійснюється за різними напрямками, а саме: фінансова і податкова підтримка, запровадження програми тимчасового переміщення підприємств з постраждалих під час війни регіонів та ін.

Щодо **фінансової підтримки**, то урядом проводиться модернізація програми «Доступні кредити 5–7–9%» [7] для реалізації запиту на фінансування переробних підприємств та бізнесу, які

працюють на деокупованих територіях, зважаючи на складні умови, в яких перебувають такі підприємства. Держава має надати фінансову підтримку бізнесу, який відновлюється після деокупації.

Крім того, розглядається потреба диференціювати деокуповані території за рівнем ризику; можливість надавати кредити підприємствам, які мають заборгованість за раніше отриманими кредитами; можливість скасувати заставу як основну умову кредитування.

Ще одним інструментом фінансової підтримки бізнесу є грантова підтримка. Зокрема, це гранти за програмою «Конкурентоспроможна економіка України»: у партнерстві з Міністерством економіки України USAID пропонує гранти на підтримку безперервності та відновлення бізнесу [8] сумою від 600 тис. грн до 1,2 млн грн. Кошти можна спрямувати для оплати витрат на переміщення або відновлення бізнесу в умовах війни, для розширення бізнесу на зовнішні ринки, а також підтримку та покращення наявних бізнес-можливостей.

Такий грант можна отримати у наступних сферах:

- інформаційні технології та інжиніринг;
- виробництво (електронне обладнання та прилади, меблі, одяг та взуття, харчові продукти тощо);
- послуги (автоматизація, консалтинг, освіта, комунікації тощо);
- креативні індустрії (фільми, аудіовізуальні матеріали, мода та виробництво крафтової продукції).

За організаційно-правовою формою участь у такій програмі можуть взяти: фізичні особи-підприємці, приватні підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства, які мають чисельність працюючих до 250 осіб та річний обсяг доходу до 50 млн євро.

Грантовий проєкт для бізнесу «єРобота» передбачає надання грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Програма спрямована на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення нових робочих місць. Проєкт включає 6 грантових програм, а саме:

- мікрогранти для створення власного бізнесу;
- гранти для розвитку переробного підприємства;
- державне фінансування закладки саду;
- кошти для розвитку тепличного господарства;
- грант на реалізацію стартапу, у тому числі в сфері ІТ;
- кошти на навчання ІТ-спеціальностям [9].

Отримати такі гранти можуть як підприємці-початківці, так і підприємці, які вже мають досвід ведення бізнесу.

Подача заявки на грант здійснюється через Портал Дія [10]. За результатами проєкту вже видано грантів на суму близько 4 млрд гривень, а саме:

- за програмою «Власна справа» видано мікрогрантів на 1,2 млрд гривень;
- на розвиток переробних підприємств – на 2,4 млрд гривень;
- на садівництво та розвиток тепличного господарства – 325 млн гривень.

Кількість наданих грантів в розрізі сфер надання наведено на рис. 1.

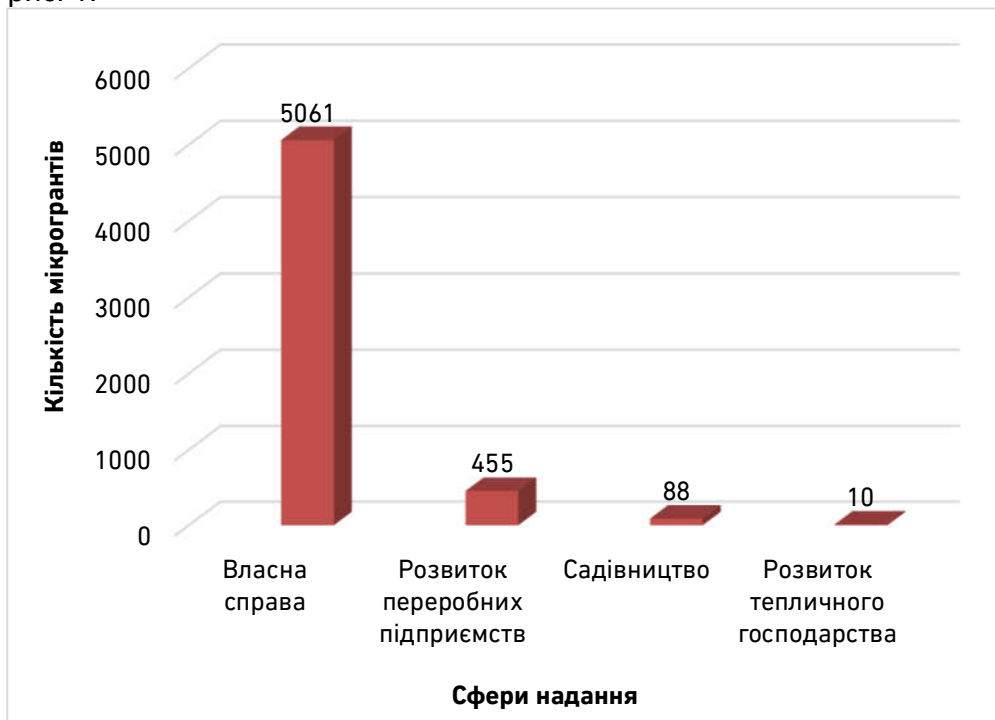

Рис. 1. Сфери надання мікрогрантів та грантів для старту та розвитку бізнесу

В межах **податкової підтримки** урядом внесено зміни до постанови «Про затвердження порядків з питань зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних», які мають спростити умови для реєстрації названих документів та вдосконалити автоматизований моніторинг відповідності їх реєстрації в Єдиному реєстрі критеріям оцінки ступеням ризиків [11]. Зміни вносять до деяких положень автоматизованого моніторингу в частині питань установлення ризиковості платника, особливостей застосування таблиці даних

платника, в тому числі при визначенні операцій, відображених у ПН/РК, критеріям ризиковості здійснення операцій.

З метою підтримки бізнесу, який постраждав від війни, уряд запровадив програму щодо **тимчасового переміщення підприємств** [12] з постраждалих під час війни регіонів. Згідно з цією програмою держава допомагає у реалізації логістичних потреб, розселенні працівників і підборі нових співробітників. Головними критеріями участі у такій програмі є: державна реєстрація на територіях, де тривають/тривали активні бойові дії: Чернігівська, Сумська, Харківська, Херсонська, Миколаївська, Запорізька, Донецька, Луганська, Київська, Одеська області; відправлення можливе лише з областей, де працюють відділення Нової пошти; пільгові умови Нової пошти будуть надаватись тільки з метою релокації бізнесу до інших центральних та західних областей України.

Після прибуття на нове місце уповноважені працівники обласних адміністрацій, Державної служби зайнятості та Державної служби з питань праці мають завдання допомогти релокованому бізнесу в облаштуванні.

Аналіз релокації бізнесу в Україні показав, що від початку повномасштабного вторгнення і станом на кінець вересня 2023 року у більш безпечні регіони переїхало 840 підприємств, з них 667 вже працюють на новому місці [9].

Серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність на новому місці, найбільшу частку складають:

- підприємства у сфері оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (40,24% від загальної кількості релокованих підприємств);
- переробної промисловості (31,71%);
- інформації та телекомунікацій (6,34%);
- професійної, наукової та технічної діяльності (5,85%);
- будівництва (4,15%).

Найбільше бізнесу релокувалося до Львівської, Закарпатської, Чернівецької, Івано-Франківської, Хмельницької та Тернопільської областей (див. рис. 2).

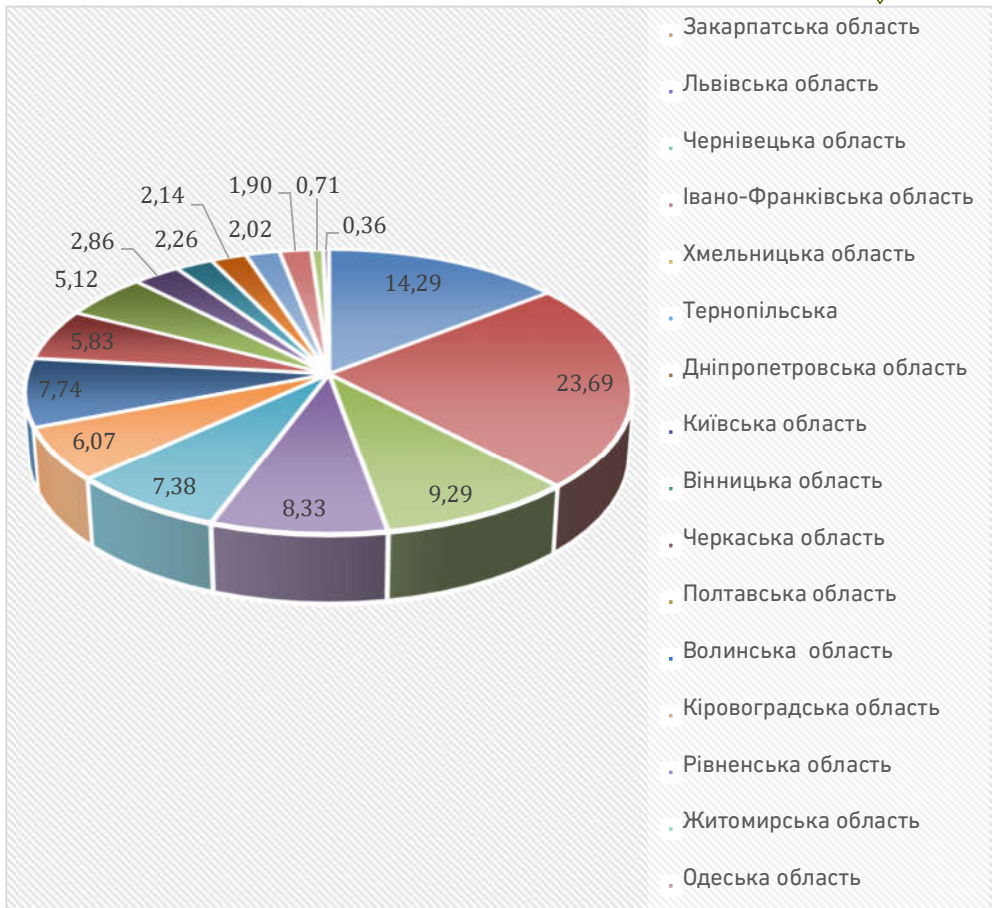

Рис. 2. Частка релокованих підприємств за регіонами країни

Отже, основними та найбільш пріоритетними інструментами розвитку економіки в умовах воєнного стану є розробка заходів щодо стабілізації підприємницького середовища та реформування системи державного регулювання бізнесу.

1. Як бізнес в Україні пережив воєнний рік. URL: <https://forbes.ua/news/z-radinnnyam-stiknulisya-83-kompaniy-eba-yak-biznes-v-ukraini-perezhiv-voenniy-rik-30012023-11389> (дата звернення: 19.09.2023). 2. Трегубов В., Клочковська В., Клочковський О. Державне регулювання розвитку малого бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-62> (дата звернення: 19.09.2023). 3. Мареніченко В. В. Механізми реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні : дис. ... канд. держ. упр.: 25.00.02 / Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет. Дніпро, 2017. 255 с. 4. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Державне регулювання розвитку малого бізнесу і його соціальної відповідальності. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2019. № 3. С. 111–119. 5. Коваленко В. В. Державне регулювання фінансово-інвестиційної підтримки

малого та середнього бізнесу. *Modern Economics*. 2020. № 24. С. 81–87. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V24\(2020\)-13](https://doi.org/10.31521/modecon.V24(2020)-13). **6.** Мельник Т. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 2(100). С. 3–11. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2022-2\(100\)-3-11](https://doi.org/10.26642/ema-2022-2(100)-3-11) (дата звернення: 19.09.2023). **7.** Мінфін: За тиждень підприємці отримали 1124 пільгових кредитів на 4,02 млрд грн за програмою «Доступні кредити 5–9%». *Урядовий портал*. 2022. URL: <https://cutt.ly/UKXFLx8>. (дата звернення: 19.09.2023). **8.** Від 600 тис. грн до 1,2 млн грн грантів на підтримку безперервності та відновлення бізнесу пропонує USAID / Міністерство економіки України. URL: <https://t.me/mineconomdevUA/1419>. (дата звернення: 19.09.2023). **9.** Офіційний сайт міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-4>. (дата звернення: 19.09.2023). **10.** Онлайн-платформа «Дія». URL: <https://erobota.diia.gov.ua/#start>. (дата звернення: 19.09.2023). **11.** Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 грудня 2019 р. № 1165 : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2023 р. № 574. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-postanovy-kabinetu-mi...> (дата звернення: 18.09.2023). **12.** Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію : Розпорядження Кабінету міністрів України від 25.03.2022 р. № 246-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>. (дата звернення: 08.09.2023).

REFERENCES:

1. Yak biznes v Ukraini perezhyv voiennyi rik. URL: <https://forbes.ua/news/z-padinnyam-stiknulisy-83-kompaniy-eba-yak-biznes-v-ukraini-perezhiv-voeniy-rik-30012023-11389> (data zvernennia: 19.09.2023). **2.** Trehubov V., Klochkovska V., Klochkovskyi O. Derzhavne rehuliuвання rozvytku maloho biznesu. *Економіка та suspilstvo*. 2022. Vyp. 43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-62> (data zvernennia: 19.09.2023). **3.** Marenichenko V. V. Mekhanizmy realizatsii derzhavnoho rehuliuвання yakisnoho rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini : dys. ... kand. derzh. upr. : 25.00.02 / Dnipropetrovskyi derzhavnyi aharno-ekonomichnyi universytet. Dnipro, 2017. 255 s. **4.** Bondaruk T. H., Bondaruk I. S. Derzhavne rehuliuвання rozvytku maloho biznesu i yoho sotsialnoi vidpovidalnosti. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu*. 2019. № 3. С. 111–119. **5.** Kovalenko V. V. Derzhavne rehuliuвання finansovo-investytsiinoi pidtrymky maloho ta serednoho biznesu. *Modern Economics*. 2020. № 24. С. 81–87. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V24\(2020\)-13](https://doi.org/10.31521/modecon.V24(2020)-13). **6.** Melnyk T. Derzhavna pidtrymka ta stymuliuвання rozvytku biznesu v Ukraini pid chas dii voiennoho stanu. *Економіка, upravlinnia ta administruvannia*. 2022. № 2(100). С. 3–11. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2022-2\(100\)-3-11](https://doi.org/10.26642/ema-2022-2(100)-3-11) (data zvernennia: 19.09.2023). **7.** Minfin: Za tyzhden pidpriettsi otrymaly 1124 pilhovyykh kredytiv na 4,02 mlrd hrn za prohramoiu «Dostupni kredyty 5–9%». *Uriadovyi portal*. 2022. URL: <https://cutt.ly/UKXFLx8>. (data zvernennia: 19.09.2023). **8.** Vid 600 tys. hrn do 1,2 mln hrn hrantiv na pidtrymku bezperervnosti ta vidnovlennia biznesu proponuie USAID / Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. URL: <https://t.me/mineconomdevUA/1419>. (data

122

zvernennia: 19.09.2023). **9.** Ofitsiinyi sait ministerstvo ekonomiky Ukrainy. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-4>. (data zvernennia: 19.09.2023). **10.** Onlain-platforma «Diia». URL: <https://erobota.diia.gov.ua/#start>. (data zvernennia: 19.09.2023). **11.** Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 hrudnia 2019 r. № 1165: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 02.06.2023 r. № 574. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-postanovy-kabinetu-mi...> (data zvernennia: 18.09.2023). **12.** Pro zatverdzhennia planu nevidkladnykh zakhodiv z peremishchennia u razi potreby vyrobnychkykh potuzhnosti subiektiv hospodariuvannia z terytorii, de vedutsia boiovi dii ta/abo ye zahroza boiovykh dii, na bezpechnu terytoriiu : Rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy vid 25.03.2022 r. № 246-r URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>. (data zvernennia: 08.09.2023).

Kostiukevych A. M. ^[1: ORCID ID: 0000-0002-9930-9731],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor.

¹*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne*

GOVERNMENT REGULATIONS OF BUSINESS UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

In the conditions of martial law, state regulation and business support is carried out in various directions, namely financial support, tax support, introduction of a program for the temporary relocation of enterprises from war-affected regions, etc.

With regard to financial support, the government is modernizing the «5–7–9% Available Loans» program to implement the request for financing of processing enterprises and businesses operating in decapitated territories, taking into account the difficult conditions in which such enterprises find themselves. The state should provide financial support to businesses that are recovering after de-occupation.

In addition, the need to differentiate de-occupied territories by risk level is considered; the ability to provide loans to enterprises that have debts for previously received loans; the possibility to cancel the pledge as the main condition of lending.

Another tool of financial support for business is grant support. In particular, these are grants under the «Competitive Economy of Ukraine» program in partnership with the Ministry of Economy of Ukraine. USAID offers grants to support business continuity and recovery in the amount from UAH 600,000 to UAH 1.2 million. Funds can be used to pay for the costs of relocating or rebuilding a business in wartime, to expand the business into foreign markets, and to maintain and improve existing business opportunities.

Within the framework of tax support, the government introduced changes to the resolution «On approval of the procedures for stopping the registration of a tax invoice/calculation of adjustments in the Unified register of tax invoices», which should simplify the conditions for registering the named documents and improve the automated monitoring of compliance of their registration in the Unified register with the criteria for evaluating degrees' risks

Keywords: small and medium-sized business; business entities; state regulation of business; tax support; financial support; business relocation.

Отримано: 20 вересня 2023 року
Прорецензовано: 25 вересня 2023 року
Прийнято до друку: 29 вересня 2023 року